

koalicja żywa ziemia

WPROWADZENIE ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ DO POLSKICH SZKÓŁ I PRZEDSZKOLI

Dlaczego to ważne? Jak można to zrobić? Od kogo to zależy?

Najlepszy sposób, by poprawić
jakość żywienia dzieci i młodzieży w Polsce,
to wprowadzenie do szkół, przedszkoli i żłobków
jak najwięcej żywności ekologicznej.

koalicja żywa ziemia

redakcja merytoryczna: Dorota Metera, dr Justyna Zwolińska

projekt graficzny, skład i łamanie: Łukasz Dudzic

wydawca: Koalicja Żywa Ziemia 2026 r.

Chcemy, aby dzieci i młodzież w Polsce spożywały jak najwięcej żywności ekologicznej. **Dlaczego?**

Żywność ekologiczna ma więcej wartości odżywczych i mniej pozostałości chemii stosowanej w rolnictwie (syntetyczne pestycydy, nawozy sztuczne, antybiotyki).

Dlaczego?

W rolnictwie ekologicznym zabronione jest stosowanie chemii rolniczej, którą masowo i powszechnie stosuje się w rolnictwie konwencjonalnym – i która ma niekorzystny wpływ na ludzkie zdrowie. W trosce o zdrowie najmłodszych pokoleń trzeba podjąć systemowe zmiany w ich żywieniu – nie tylko zwracając uwagę na to, co na talerzu (np. mniej cukru, soli, produktów przetworzonych i mięsa), ale także na to, co na polu!

Dlaczego?

Ponieważ to, jak żywność jest produkowana, ma wpływ na nasze zdrowie i środowisko, w którym żyjemy. Należy wybrać system produkcji żywności, który jest najkorzystniejszy dla:

- zdrowia Polek i Polaków,
- ochrony środowiska i klimatu,
- rolników i konsumentów,
- dobrostanu zwierząt,
- jakości życia na wsi,

czyli rolnictwo ekologiczne i ekologiczną produkcję żywności.

20-25% dzieci i młodzieży cierpi na choroby alergiczne, astmę oskrzelową, padaczkę, cukrzycę, choroby układu krążenia lub uwarunkowane genetycznie. Niemalą grupę stanowią też dzieci z immunosupresją spowodowaną chorobami rozrostowymi, chorobami tkanki łącznej, nerek lub po przeszczepie narządów.

Częste u dzieci i młodzieży w Polsce **choroby układu pokarmowego** to zapalenia żołądka i jelit, zaparcia i biegunki, celiakia, refluks żołądkowo-przełykowy, nietolerancje pokarmowe oraz zespół jelita drażliwego.

CO TRZECIE DZIECKO W POLSCE JEST ALERGIKIEM!

Dzieci w wieku 6-7 lat oraz 13-14 lat chorują na:

- alergiczny nieżyt nosa – odpowiednio 24% i 30%
- astma – 11%
- atopowe zapalenie skóry – 9%
- alergia pokarmowa – odpowiednio 13% i 11%.

Najpowszechniejsza jest alergia dzieci (zwłaszcza niemowląt) na białka mleka krowiego i jaja kurzego.

Według Polskiego Towarzystwa Leczenia Otyłości, w Polsce nadwaga lub otyłość występują u:

- 12,2% chłopców i 10% dziewcząt w wieku przedszkolnym,
- 18,5% chłopców i 14,3% dziewcząt w wieku szkolnym.

25% POLSKICH DZIECI I MŁODZIEŻY MA NADWAGĘ ALBO OTYŁOŚĆ!

Raport Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) wskazał, że nadwagę i otyłość odnotowano u 32% polskich dzieci w wieku 7-9 lat. Jest to 8 miejsce wśród badanych krajów w Europie.

„Otyłość to drugi, po paleniu papierosów, czynnik wystąpienia nowotworów” – prof. Katarzyna Zatońska, Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu.

ROŚNIE RYZYKO ZACHOROWANIA NA NOWOTWORY W CORAZ MŁODSZYM WIEKU! SZACUJE SIĘ, ŻE JEDNO NA 600 DZIECI JESZCZE PRZED 18 ROKIEM ŻYCIA ZACHORUJE NA NOWOTWÓR!

Co roku u ponad 400 tys. dzieci i młodzieży (poniżej 20 roku życia) diagnozuje się raka. Szacunkowo 1200-1300 to nowotwory złośliwe u dzieci.

Najmłodszy najczęściej chorują na:

- białaczkę – 26% wszystkich chorób nowotworowych wieku dziecięcego,
- nowotwory układu krwiotwórczego (chłoniak Hodgkina i chłoniaki nieziarnicze) – 16%,
- guzy mózgu – 22%,
- nowotwory łagodne – 30%.

Jak wynika z raportu serwisu Życie warto jest rozmowy „Zachowania samobójcze wśród dzieci i młodzieży. Raport za lata 2012–2021”: w ciągu roku (2021 vs. 2020) nastąpił wzrost o 77% zachowań samobójczych oraz o 19% śmierci samobójczych. W 2020 roku było ich ok. 800, rok później – ok. 1400. Następne dwa lata przyniosły kolejne wzrosty – zarówno w 2022, jak i w 2023 r. prób samobójczych wśród najmłodszych było ponad 2 tys.

Jak wskazują eksperci, w każdej 28-osobowej klasie, średnio dwóch uczniów podjęło taką próbę.

30-70% dzieci z depresją spełnia równocześnie kryteria diagnostyczne zaburzeń lękowych.

Dieta jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na stan zdrowia dzieci i młodzieży w Polsce.

**W POLSCE
NA DEPRESJĘ CIERPI
2% DZIECI
W WIEKU 6-12 LAT
I AŻ 20% MŁODZIEŻY!**

W rolnictwie konwencjonalnym powszechnie stosuje się nawozy sztuczne, pestycydy syntetyczne oraz antybiotyki. Ich pozostałości mogą zanieczyszczać żywność.

Środki ochrony roślin (pestycydy) są stosowane w rolnictwie konwencjonalnym do zwalczania chorób i szkodników roślin uprawnych.

W Unii Europejskiej:

- w 2022 r. sprzedano około 322 000 ton pestycydów
- ponad połowa warzyw, owoców i zbóż jest zanieczyszczona pozostałościami pestycydów
- 83% gleb jest zanieczyszczonych przynajmniej jednym pestycydem, a 58% kilkoma pestycydami (koktajlem pestycydowym)
- od 13 do 30% wszystkich punktów pomiarowych, co roku wykazywało przekroczenie dopuszczalnego poziomu pestycydów w wodach powierzchniowych (pomiar w latach 2013-2019)

Wartość rynku środków ochrony roślin w Polsce wynosi 658 mln USD.

Szacuje się, że do 2030 r. wzrośnie do 774 mln USD¹.

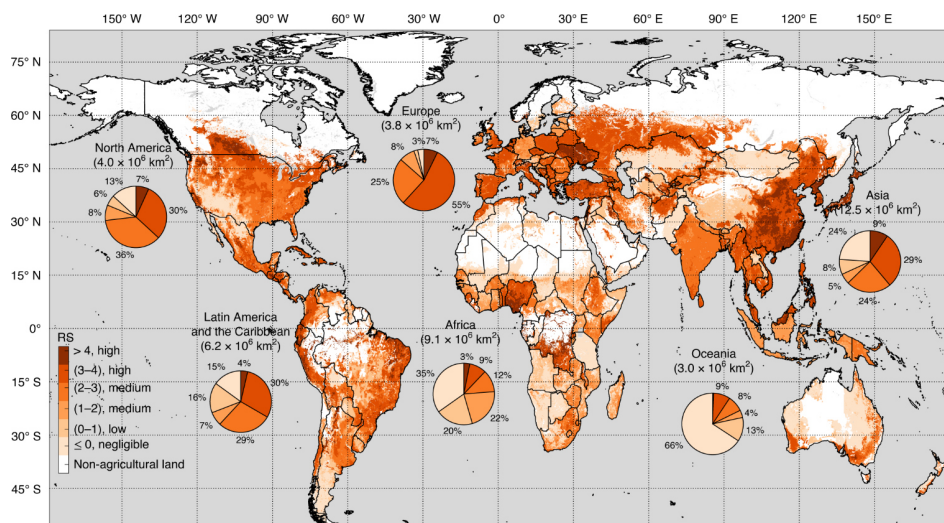

**Najbardziej skażona owoce i warzywa
według Pesticide Action Network Europe:**

**sałata, pomidor, ogórek, por, żółta papryka, jabłka,
nektaryny, truskawki, gruszki, winogrona zielone**

¹ Więcej informacji na ten temat można przeczytać w „Atlasie pestycydów” i broszurze „Pestycydy zostały podane” – publikacje znajdują się na stronie internetowej Koalicji Żywa Ziemia <https://koalicjazywaziemia.pl>, O poziomie zanieczyszczenia niektórych produktów spożywczych informują także raporty FoodRentgen - <http://foodrentgen.eu/pl/publikacje>

Mapa globalnego ryzyka skażenia pestycydami

Fiona H., M. Tang, Manfred Lenzen, Alexander McBratney & Federico Maggi; Nature Geoscience vol. 14, p.206-210 (2021)

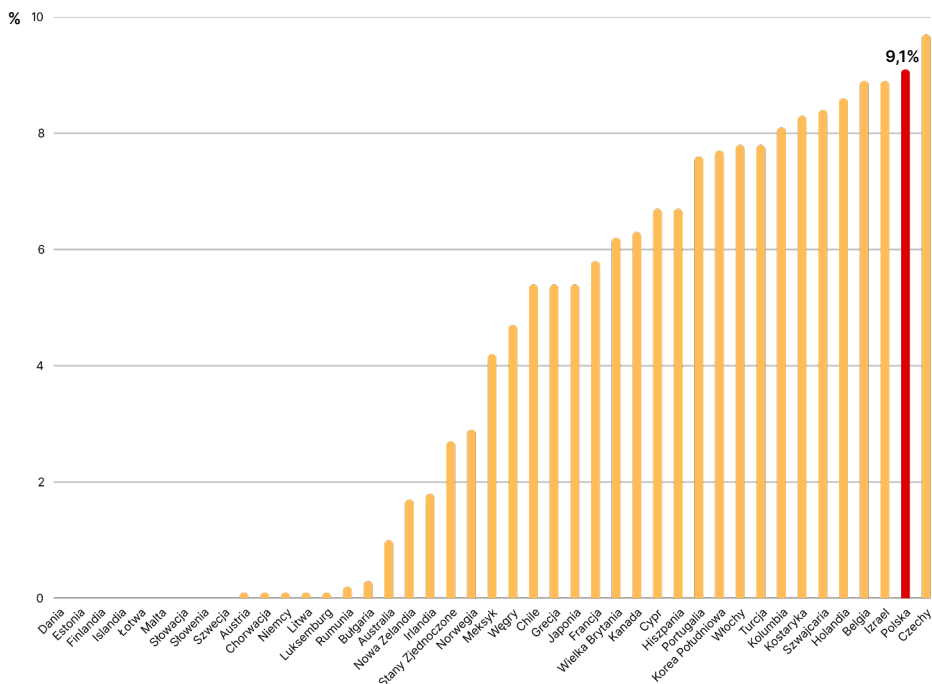

Co to oznacza dla polskich dzieci?

Dzieci są szczególnie podatne na zagrożenia środowiskowe, ponieważ ich ciała i mózgi wciąż przechodzą kolejne etapy rozwoju.

Narażenie na zwiększoną ekspozycję na szkodliwe substancje chemiczne może prowadzić do problemów zdrowotnych trwających całe życie, wpływając negatywnie na rozwój fizyczny i psychiczny.

Według raportu UNICEF (2022), prawie co dziesiąte dziecko w Polsce mieszka na obszarach o wysokim ryzyku skażenia pestycydami. Organizacja przeanalizowała sytuację w 43 krajach UE i OECD. W rankingu UNICEF Polska zajęła przedostatnie miejsce. Gorzej sytuacja wygląda tylko w Czechach.

Procent dzieci poniżej 18 roku życia mieszkających na obszarach o wysokim ryzyku zanieczyszczenia pestycydami (2019).

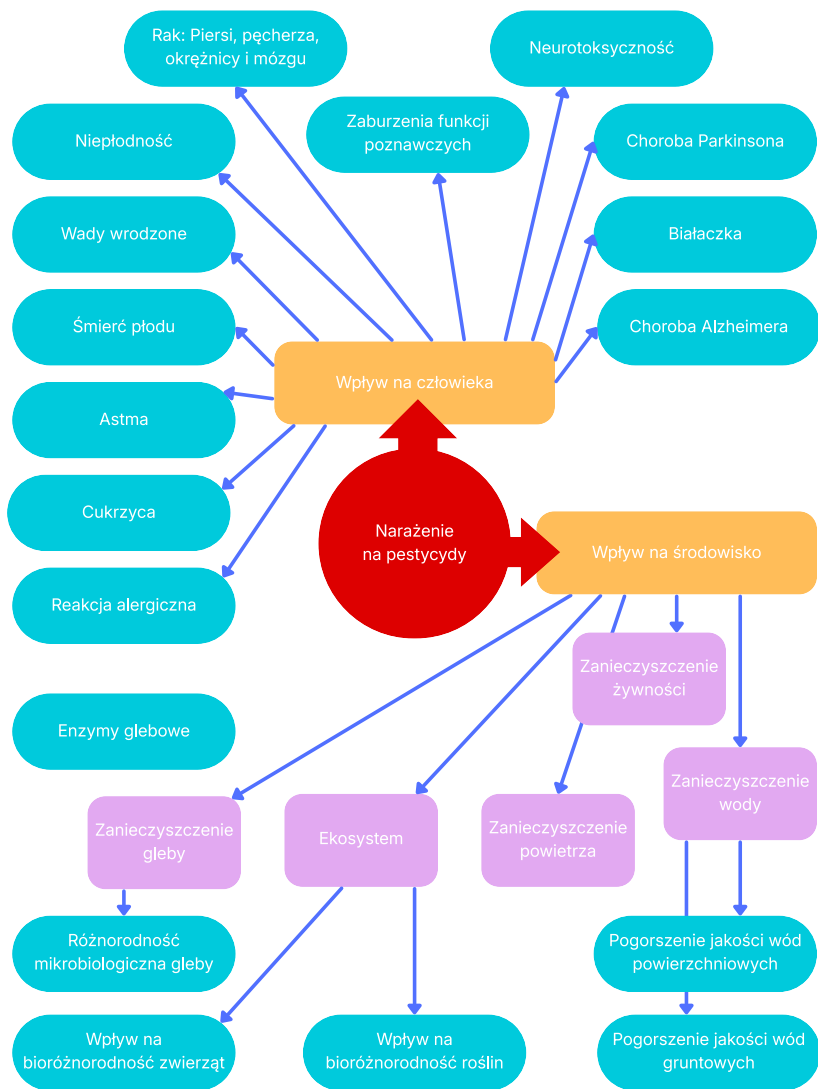
Raport UNICEF "Places and Spaces Environments and children's well-being" (2022)

Pestycydy są toksycznymi substancjami chemicznymi, których wpływ na zdrowie człowieka wymaga dalszych badań. Dotychczas ustalono, że mogą powodować:

- zaburzenia neurologiczne, w tym chorobę Parkinsona i Alzheimer, efekt neurotoksyczny, **zmiany w funkcjonowaniu umysłowym dzieci w wieku szkolnym**,
- raka piersi, jelit, pęcherza, mózgu, wątroby,
- obniżenie zdolności reprodukcyjnej u kobiet i mężczyzn, a także poronienia, urodzenia martwego dziecka, śmierć płodu albo śmierć noworodka,
- wrodzone wady płodu, przede wszystkim cewa nerwowa,
- zaburzenia układu oddechowego,
- niealkoholową stłuszczeniową chorobę wątroby,
- cukrzycę i białaczkę,
- alergię i astmę.

Wpływ pestycydów na zdrowie ludzi i środowisko

Ahmad MF, Ahmad FA, Alsayegh AA, Zeyaulah M, AlShahrani AM, Muzammil K, Saati AA, Wahab S, Elbendary EY, Kambal N, Abdelrahman MH, Hussain S.

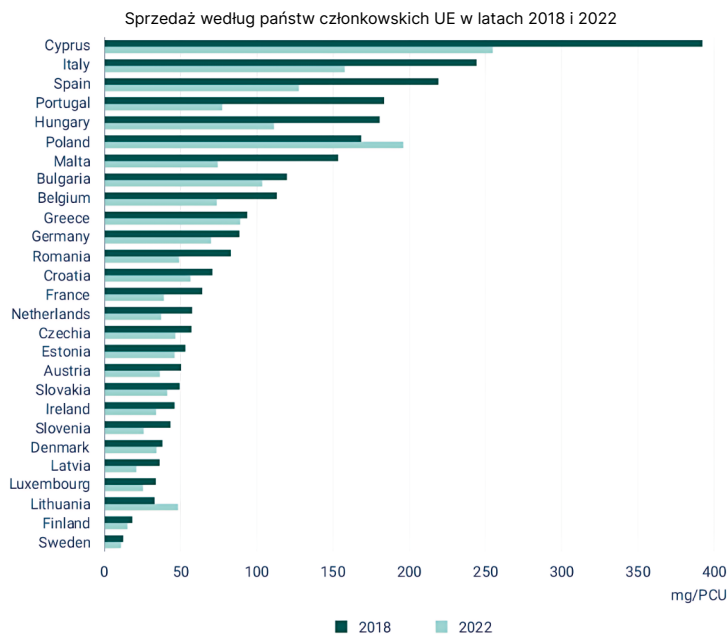
Pesticides impacts on human health and the environment with their mechanisms of action and possible countermeasures.

Heliyon. 2024 Apr 4;10(7):e29128.

Chemiczne zanieczyszczenie żywności może także pochodzić z nawozów sztucznych i antybiotyków.

Od 2011 r. stosowanie antybiotyków u zwierząt gospodarskich stale rośnie. Jak podaje European Medicine Agency (EMA 2023) w Polsce, w 2022 r. zużycie antybiotyków w chowie zwierząt na kilogram mięsa wynosiło 196 mg/PCU.

Jest to szóste miejsce wśród krajów UE pod względem największego stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej. W odróżnieniu od innych państw UE, w Polsce nastąpił wzrost ich użycia. W 2021 r. w UE sprzedano 5219,6 ton substancji czynnej antybiotyków przeznaczonych dla zwierząt wykorzystywanych do produkcji żywności (EMA 2022). W Polsce sprzedaż antybiotyków przeznaczonych dla zwierząt towarzyszących i gospodarskich w przeliczeniu na substancję czynną wyniosła aż 778,7 ton (2021 r.).

Sprzedaż środków przeciwdrobnoustrojowych dla zwierząt hodowlanych i w akwakulturze według państw członkowskich UE w 2018 r. i 2022 r. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/veterinary-antimicrobials-in-europes-environment-a-one-health-perspective>

Nadmierne i niewłaściwe podawanie środków przeciwdrobnoustrojowych (w tym antybiotyków) zwierzętom gospodarskim zwiększa ryzyko powstawania lekooporności (antybiotykooporności) u ludzi.

Lekooporność stanowi obecnie jedno z najważniejszych zagrożeń zdrowotnych dla ludzi i zwierząt na całym świecie.

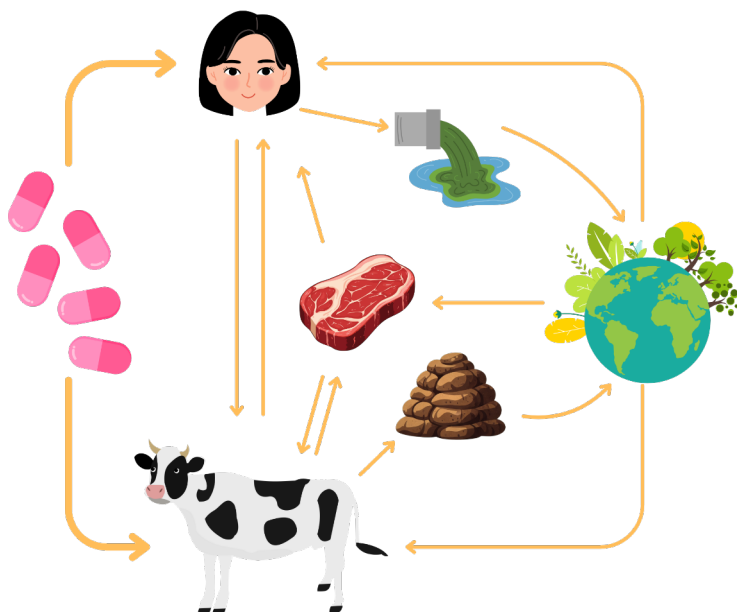
Rocznie z powodu antybiotykooporności w UE umiera 33-35 tys. osób.

Oporność na środki przeciwdrobnoustrojowe (AMR) była bezpośrednio odpowiedzialna za 1,27 miliona zgonów na świecie w 2019 r. i przyczyniła się do 4,95 miliona zgonów, według danych opublikowanych w czasopiśmie „The Lancet”, na które powołują się Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) i inne organizacje zajmujące się problematyką zdrowia publicznego.

Prognozy wskazują, że liczba zgonów z powodu AMR może osiągnąć 10 milionów rocznie do 2050 roku.

Schematyczne przedstawienie dróg przenoszenia oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe (AMR) między zwierzętami hodowlanymi, środowiskiem a ludźmi.

A W ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM...

...stosowanie nawozów sztucznych, pestycydów syntetycznych (z wyjątkiem związków siarki i miedzi) jest **prawnie zabronione**.

Ograniczone jest także stosowanie antybiotyków u zwierząt gospodarskich.

W ZWIĄZKU Z TYM RYZYKO ZANIECZYSZCZENIA SUBSTANCJAMI Z CHEMII STOSOWANEJ W ROLNICTWIE W PRZYPADKU ŻYWNOŚCI PRODUKOWANEJ EKOLOGICZNIE JEST ZNACZNIE MNIEJSZE.

O 30% W PRZYPADKU POZOSTAŁOŚCI CHEMICZNYCH PESTYCYDÓW!

Posiłki i produkty oferowane dzieciom i młodzieży w placówkach oświatowych pochodzą głównie z rolnictwa konwencjonalnego oraz konwencjonalnej produkcji żywności.

NAJWYŻSZY CZAS, BY TO ZMIENIĆ!

Żywność ekologiczna a konwencjonalna

Porównanie wartości odżywczych i zanieczyszczeń

Składnik	Ekologiczna	Konwencjonalna
MAKROSKŁADNIKI (produkty roślinne)		
Białko (średnia)	+53,6% (20,5 g)	ref. (13,4 g)
Soja – białko	+12% (41,3 g)	ref. (36,8 g)
Węglowodany	+12,1%	ref.
Tłuszcze	+21,1%	ref.
WITAMINY I ANTYOXYDANTY		
Witamina C (śr.)	+15% (78,0 mg)	ref. (67,9 mg)
Papryka – wit. C	+31% (159,7 mg)	ref. (121,6 mg)
Beta-karoten	+139%	ref.
Szpinak – β-kar.	+153% (7,05 mg)	ref. (2,79 mg)
Polifenole owoce	+26%	ref.
Polifenole warzywa	+52%	ref.
PRODUKTY ZWIERZĘCE (mleko, mięso)		
Kwasy omega-3	+50%	ref.
CLA	+40%	ref.
Stosunek n-6/n-3	niższy	wyższy
ZANIECZYSZCZENIA		
Kadm	-48%	ref.
Pestycydy*	1,4%	4,8%
Antybiotyki	min./zakaz	powszechne
Dodatki (liczba)	~50	~300

* % próbek z wykrytymi pozostałościami (EFSA 2018); ref. = wartość referencyjna

źródło: Hallmann (2025), Średnicka-Tober (2025)

- Kierunek żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży wyznaczany jest przede wszystkim przez Ministerstwo Zdrowia oraz Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH-PIB. Ten kierunek określają przepisy prawa (oraz normy żywieniowe) dotyczące ilościowego (wielkość porcji) oraz odżywczego i kalorycznego składu posiłków w wyżywieniu dzieci i młodzieży. **Nie bierze się pod uwagę metod produkcji żywności** (oprócz wysokiego stopnia przetworzenia) i wiążących się z nimi potencjalnych zagrożeń dla zdrowia.
- Warzywa, owoce oraz mleko i produkty nabiałowe są dostarczane do szkół w ramach programów prowadzonych przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Pochodzą one głównie z rolnictwa konwencjonalnego. Zbyt wolno zwiększa się udział żywności ekologicznej w tych programach. W proponowanej nowelizacji rozporządzenia sklepikowego¹ została uwzględniona dieta planetarna, jednak **nie włączono żywności ekologicznej** jako jednego z elementu tej diety. Wielka szkoda!
- Produkcja żywności ekologicznej doskonale spełnia kryteria ochrony środowiska i klimatu. Z tego powodu mogłaby być zamawiana przez instytucje samorządowe i publiczne placówki edukacyjne w ramach tzw. zielonych zamówień publicznych.
- Polskie prawo zamówień publicznych (PZP) przewiduje możliwość wprowadzania takich ZIELONYCH kryteriów, a Komisja Europejska oraz polski Urząd Zamówień Publicznych wydają wytyczne i poradniki na ten temat. Należy jednak zwrócić uwagę, że nie jest to obowiązkowe, a polska ustawa PZP nie posługuje się pojęciem „zielonych zamówień publicznych”.
- Żywienie dzieci i młodzieży w publicznych placówkach oświatowych należy do kompetencji samorządów. Żywność, którą oferuje się dzieciom i młodzieży pochodzi głównie z rolnictwa konwencjonalnego. Ponadto, głównym kryterium wyboru tej żywności (w ramach zamówień publicznych) pozostaje cena – a nie jakość. **KONKUROWANIE CENĄ ODBYWA SIĘ KOSZTEM JAKOŚCI ŻYWNOSCI.**
- Do bardzo nielicznych wyjątków można zaliczyć działania poszczególnych samorządów (lub poszczególnych placówek oświatowych w Polsce), które wprowadzają żywność ekologiczną do swojego wyżywienia. Robią to z własnej inicjatywy!

¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach (Dz.U. 2016 poz. 1154)

DLACZEGO ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNA NIE TRAFIA DO POLSKICH SZKÓŁ I PRZEDSZKOLI?

W 2019 r. Komisja Europejska opracowała „Unijne kryteria zielonych zamówień publicznych na żywność, usługi gastronomiczne i automaty sprzedające”. Jako spełniające te kryteria zaliczono dwa unijne systemy jakości żywności:

- żywność ekologiczną,
- produkty regionalne i tradycyjne (pod warunkiem otrzymania przez nie ochrony nazwy lub specyfikacji).

Ponadto, jako kryteria zostały także wskazane sezonowość i lokalność wytwarzania produktów żywnościowych.

Jest to zrozumiałe, gdyż w ten sposób UE odniosła się nie tylko do metod produkcji żywności, ale także skracania łańcuchów dostaw i zmniejszania śladu węglowego.

ZIELONE ZAMÓWIENIA PUBLICZNE TO TAKIE, W KTÓRYM JEDNYM Z KRYTERIÓW WYBORU PRODUKTU LUB USŁUGI JEST ICH KORZYSTNY WPŁYW NA OCHRONĘ ŚRODOWISKA I KLIMATU.

NA POZIOMIE LOKALNYM POWINNA POWSTAĆ WSPÓŁPRACA POMIĘDZY SAMORZĄDEM, PLACÓWKĄ OŚWIATOWĄ I RODZICAMI W CELU ZAPEWNIENIA DZIECIOM I MŁODZIEŻY JAK NAJLEPSZEGO WYŻYWIENIA.

DLACZEGO ŻYWNOŚĆ EKOLOGICZNA NIE TRAFIA DO POLSKICH SZKÓŁ I PRZEDSZKOLI?

Dotychczas w Polsce nie wprowadzono rozwiązań systemowych dla zwiększania udziału spożycia żywności ekologicznej w wyżywieniu oferowanym w publicznych placówkach, w tym żłobkach, przedszkolach i szkołach. **DLACZEGO?**

BRAK WOLI POLITYCZNEJ, ale także brak nacisku społecznego na polityków, gdyż wiedza polskiego społeczeństwa o wpływie metod produkcji żywności na jej jakość i kwestie zdrowotne nadal pozostaje na niskim poziomie.

UKIERUNKOWANIE ROZWOJU ROLNICTWA w Polsce przede wszystkim na metody intensywne i przemysłowe (wymagające stosowania substancji chemicznych w produkcji rolnej).

OGRANICZONE PODEJŚCIE instytucji zajmujących się zdrowiem publicznym (ale także środowiska medycznego) do postrzegania jakości żywności i jej wpływu na zdrowie człowieka w związku z metodami produkcji rolnej (i wiążącymi się z tym zagrożeniami albo korzyściami).

BRAK WYSTARCZAJĄCEGO UWZGLĘDNIANIA POTRZEB I OCZEKIWAŃ KONSUMENTÓW w realizacji polityki krajowej – brak skutecznej promocji i upowszechniania spożycia żywności ekologicznej oraz ułatwiania dostępu do niej.

BRAK WYKORZYSTANIA MECHANIZMU ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH, by wprowadzać coraz więcej żywności ekologicznej do wyżywienia w żłobkach, przedszkolach i szkołach.

WYSOKI KOSZT ZAKUPU ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ w Polsce, głównie wynikający ze strategii marketingowej pośredników handlowych (nadmiernie wysokie marże) oraz nadal zbyt wolny rozwój małego przetwórstwa żywności ekologicznej w Polsce.

ZBYT MAŁY UDZIAŁ PRODUKTÓW EKOLOGICZNYCH w programach skierowanych do szkół, prowadzonych ze środków unijnych przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa.

ZBYT MAŁE ZAANGAŻOWANIE SAMORZĄDÓW w zapewnienie optymalnego wyżywienia w placówkach oświatowych na ich terenie.

DAWNO DOSTRZEŻONY PROBLEM

Już w 2018 r. Najwyższa Izba Kontroli podsumowując wyniki raportu „Opieka zdrowotna nad dziećmi i młodzieżą w wieku szkolnym” podała:

- Samorządy w zbyt małym zakresie angażują się w realizowanie potrzeb zdrowotnych dzieci i młodzieży, w rezultacie czego powstają nieodpowiednie i bazujące na nieznajomości tematu programy strategii regionów.
- Żadna z kontrolowanych przez NIK gmin nie posiadała informacji o liczbie dzieci i młodzieży z nieprawidłową wagą ciała.
- Ponad 56% jednostek samorządów terytorialnych nie posiada żadnej analizy potrzeb zdrowotnych dzieci i młodzieży.
- Stołówki i sklepiki szkolne nie spełniają wymogów zawartych w rozporządzeniu ministra zdrowia, a dzieci nie są poddawane kształtowaniu odpowiednich i prozdrowotnych nawyków.

**Rośnie liczba doniesień medialnych
o złym stanie żywienia w placówkach
oświatowych, m.in. jedzenie jest
nieświeże, zepsute, pochodzi
z mrożonek i zup w proszku,
źle zbilansowane, niesmaczne, itp.**

DOBRE PRZYKŁADY Z INNYCH PAŃSTW

Francja – ustawa EGalim (2018 r.): min. 50% produktów zrównoważonych w żywieniu zbiorowym, w tym 20% bio (obowiązek od 1.01.2022 r.). Platforma „ma cantine” wspiera stołówki i umożliwia teledeklarację. Roczny raport omawiany w parlamencie.

Mouans-Sartoux (Francja) – miasteczko <10 tys. mieszkańców: 100% bio w stołówkach szkolnych od 2012 r. bez wzrostu cen. Własne gospodarstwo (6 ha, trzech rolników) pokrywa 85% zapotrzebowania na warzywa i owoce. Marnotrawstwo zredukowano o 80%. Co drugi posiłek wegetariański. 60 miast poszło w ich ślady.

Dania – 3-stopniowy „ekologiczny znak żywieniowy” (30–60%, 60–90%, 90–100% surowców eko). Stosuje go 3,5 tys. placówek, rozpoznaje 70% konsumentów. Cel krajowy: 60% surowców eko w gastronomii publicznej. Kopenhaga – 90% żywności ekologicznej w szkołach.

Szwecja – cel krajowy: 60% eko do 2030 r. Malmö: 89% żywności eko w stołówkach (2021), ślad węglowy obiadów szkolnych mniejszy o 1,3 kg CO₂eq w dekadę. Od 2023 r. prawo wymaga uwzględniania aspektów klimatycznych w zamówieniach.

Niemcy – rozporządzenie Bio-AHVV (2023 r.): 3-stopniowe oznakowanie eko (20–49%, 50–89%, 90–100%). Cel: 30% eko do 2030 r. Dofinansowanie dla szkół do 90% kosztów doradztwa (maks. 35 tys. euro/2 lata). Posiłek z 20% eko droższy zaledwie o 7 eurocentów.

Wiedeń – program ÖkoKauf: obowiązkowe 30% żywności eko w zamówieniach publicznych. Administracja zauważa poprawę zdrowia dzieci i oszczędności w wydatkach szpitalnych.

Włochy – krajowe obowiązkowe kryteria środowiskowe i społeczne dla zamówień na usługi gastronomiczne. Kodeks zamówień zabrania stosowania najniższej ceny jako kryterium przetargów.

Zagrzeb – pilotaż od 2023 r. w 31 szkołach (15 tys. uczniów). Cel: 15% produktów lokalnych i eko do 2026 r. Wszyscy dostawcy to certyfikowani rolnicy ekologiczni.

Rekomendacje na poziomie krajowym

- **KRAJOWA STRATEGIA POPRAWY ZDROWIA PUBLICZNEGO** - Potrzebne jest przyjęcie krajowej strategii poprawy zdrowia publicznego w Polsce. Jednym z jej postanowień powinno być stałe podnoszenie udziału spożycia żywności ekologicznej w wyżywieniu oferowanym przez jednostki publiczne. **Wymaga to ustawowego określenia progów ilościowych dla takiej żywności i prognozę stałego ich podnoszenia w ustalonej perspektywie czasowej.**
- **USTAWOWE WPROWADZENIE CELÓW ILOŚCIOWYCH** - Należy wprowadzić prawny obowiązek, wzorem francuskiej ustawy EGalim, określający minimalny udział procentowy produktów ekologicznych w zamówieniach dla stołówek publicznych (np. 20% do 2030 roku). Taki cel, osadzony w czasie, da sektorowi produkcji ekologicznej jasny sygnał do rozwoju. Warto także całościowo rozpoznać rozwiązania przyjęte w innych krajach.
- **ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNA W DIECIE PLANETARNEJ** - Obecnie żywienie zbiorowe w placówkach oświatowych jest regulowane rozporządzeniem Ministra Zdrowia z 2016 r. (tzw. „rozporządzenie sklepikowe”). W 2025 r. Ministerstwo Zdrowia przygotowało zmiany ww. rozporządzenia, które mają wejść w życie z dniem 1 września 2026 r. Między innymi, zmiany te pierwszy raz uwzględniają dietę planetarną w wyżywieniu szkół. Dieta planetarna zakłada większe spożycie warzyw, pełnoziarnistych zbóż i roślin strączkowych, przy jednoczesnym zmniejszeniu spożycia mięsa i produktów przetworzonych. Celem tej zmiany jest korzystny wpływ diety planetarnej na zdrowie dzieci i ochronę środowiska, w tym ograniczenie marnowania żywności.

Niestety, Ministerstwo Zdrowia dostrzegając potrzebę wdrożenia diety planetarnej w wyżywienie szkolne w żaden sposób nie połączyło tego z koniecznością wprowadzania żywności ekologicznej do szkół i wymogiem stosowania określonego udziału składników ekologicznych w przygotowywanych posiłkach. Jest to niezrozumiałe i wymaga dalszych działań legislacyjnych.

Rekomendacje na poziomie krajowym

- **WSPARCIE DLA SAMORZĄDÓW** - Stworzenie rzetelnych narzędzi wsparcia, które ułatwią samorządom i placówkom zamawianie żywności ekologicznej w ramach PZP. Niezbędne jest opracowanie przez Urząd Zamówień Publicznych i Ministerstwo Rolnictwa klarownych, poprawnych prawnie wytycznych dotyczących "zielonych zamówień publicznych" na żywność, które zastąpią obecne poradniki, oceniane dziś przez ekspertów jako wadliwe. **Brak zrozumiałych i przejrzystych podstaw i wytycznych jest uznawane przez samorządy jako czynnik hamujący sprawne wykorzystanie zamówień publicznych w zmianie wyżywienia zbiorowego**¹.
- **ZMIANA PROGRAMÓW KOWR** - Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa (KOWR) jako element realizacji unijnej polityki dotyczącej rynków rolnych prowadzi program, w którym do szkół dostarczane są warzywa, owoce i mleko – "Program dla szkół". Wymaga on zmiany, tak aby **priorytetowo potraktować w nim dostawy owoców, warzyw i produktów mlecznych z rolnictwa ekologicznego**. Polska jest jednym z niewielu krajów UE, które do tej pory nie zdefiniowały takich priorytetów.

¹ Przygotowany przez UZP i MRIRW „Przewodnik po rynku produktów ekologicznych – poradnik dla zamawiającego” oceniany jest jako niewystarczający, mało zrozumiały i wymagający korekty pod względem zgodności z przepisami dotyczącymi ekologicznej produkcji żywności.

Rekomendacje na poziomie **samorządowym**

- **CENTRALIZACJA ZAMÓWIEŃ ŻYWNOŚCI** – Gminy powinny przejmować organizację zamówień od pojedynczych szkół (i innych placówek dla dzieci), tworząc centra usług wspólnych (na wzór warszawskiego Ursynowa). Zapewni to profesjonalizację procesu, większą siłę nabywczą i możliwość skutecznego stosowania kryteriów jakościowych.
- **TWORZENIE LOKALNYCH GRUP ROBOCZYCH** – Kluczowa jest współpraca między urzędnikami, dyrektorami szkół, dietetykami, organizacjami społecznymi i lokalnymi producentami ekologicznymi. Taki dialog pozwala zidentyfikować bariery i wspólnie szukać rozwiązań (np. tworząc lokalne platformy łączące szkoły z rolnikami).
- **WSPARCIE FINANSOWE I EDUKACYJNE** – Samorządy powinny inwestować w szkolenia dla personelu kuchennego i intendentów oraz prowadzić kampanie informacyjne dla rodziców i dzieci na temat korzyści płynących z diety ekologicznej. Potrzebne jest ustanowienie stałej współpracy pomiędzy osobami zajmującymi się żywieniem (dietetycy), osobami odpowiedzialnymi za zamówienia żywności oraz osobami, które są odpowiedzialne za jej dostarczenie i przygotowanie.
- **BEZPOŚREDNIA WSPÓŁPRACA Z GOSPODARSTWAMI EKOLOGICZNYMI** – Samorządom należy ułatwić podejmowanie bezpośredniej współpracy z gospodarstwami ekologicznymi, zwłaszcza działającymi na ich terenie, w celu skracania łańcuchów dostaw oraz kontraktacji lokalnej, sezonowej żywności ekologicznej.

Warsztaty permakultury dla dzieci o nasionach, korzeniach i różnorodności biologicznej - projekt "Łączymy kropki" i projekt "Mazowsze Lokalnie" prowadzone przez stowarzyszenie Moc Korzeni.

Wsparcie krajowej i lokalnej produkcji żywności ekologicznej

Biorąc pod uwagę wskazania UE dotyczące wszystkich kryteriów zielonych zamówień publicznych należy podkreślić, że najlepiej zostaną spełnione, jeśli:

**ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNA DOSTARCZANA
DO POLSKICH ŻŁOBKÓW, PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ
BĘDZIE POCHODZIŁA GŁÓWNIEM Z KRAJOWEJ PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ.**

Byłby to także silny mechanizm wspierający rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce – korzystnie oddziałujący na poprawę sytuacji gospodarstw ekologicznych i przetwórstwa ekologicznego, poprzez:

- **stabilizację dostaw (w wieloletniej perspektywie), pozwalającą także na planowanie inwestycji,**
- **możliwość podniesienia i zróżnicowania dochodów rolników i przetwórców ekologicznych,**
- **lepszą pozycję mniejszych gospodarstw rolnych na rynku, mogących konkurować dzięki jakości żywności.**

KTO KUPIJE ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNĄ?

**59% (6 na 10 Polaków) kupuje żywność ekologiczną.
Jednak tylko 3% kupuje ją regularnie.**

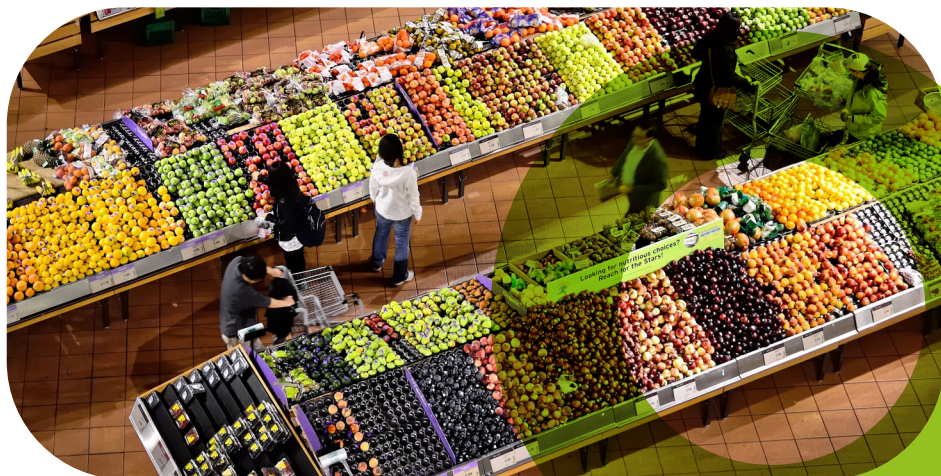
Wyniki raportu SW Research zrealizowanego w ramach kampanii „Przestaw się na eko – szukaj Euroliścia 2”. (2024)

JAK CZĘSTO KUPIJEMY ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNĄ?

Ponad 32% konsumentów deklaruje kupowanie żywności ekologicznej „przynajmniej raz w tygodniu” lub „przynajmniej raz w miesiącu”, a 48% deklaruje, że nigdy nie kupuje tego rodzaju żywności. Okazjonalnie po żywność ekologiczną sięga 20% polskich konsumentów.

Wyniki raportu Koalicji BIO (2021)

Najczęściej żywność ekologiczną kupują kobiety w wieku 36–45 lat, z wykształceniem wyższym, dobrą lub bardzo dobrą sytuacją materialną i mieszkające w mieście.

DLACZEGO KUPUJEMY ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNĄ?

85% - jakość i walory smakowe żywności ekologicznej

78% - unikanie sztucznych dodatków, konserwantów i barwników

**75% - UPRAWY WOLNE
OD PESTYCYDÓW I NAWOZÓW
CHEMICZNYCH**

74% - dbałość o dobrostan zwierząt gospodarskich

66% - wybór produktów przyjaznych dla środowiska

32% - po dowiedzeniu się, że żywność ekologiczna jest produkowana bez syntetycznych pestycydów, nawozów sztucznych i GMO, informuje o zwiększeniu jej spożycia

29% - chęć odkrywania nowych smaków

26% - z troski o planetę, dzięki kupowaniu żywności ekologicznej zmniejszam negatywny wpływ na środowisko

4,6% - zdiagnozowanie choroby (alergie pokarmowe, cukrzyca, problemy z układem trawiennym)

8,2% - NARODZINY DZIECKA

Zakup żywności ekologicznej to przejaw troski rodziców o zdrowie i bezpieczeństwo niemowlęcia. Często to także pierwszy krok w diecie całej rodziny.

Wyniki raportu SW Research zrealizowanego w ramach kampanii „Przestaw się na eko – szukaj Euroliścia 2”.

GLÓWNYM POWODEM WZROSTU ZAINTERESOWANIA SĄ WZGLĘDY ZDROWOTNE ORAZ TROSKA O DOBROSTAN ORGANIZMU – czyli wysoka jakość produktów, niższa zawartość środków chemicznych stosowanych w rolnictwie, przekonanie o wyższej zawartości składników odżywczych, **ALE TAKŻE POWODY ALTRUISTYCZNE** – pozytywny wpływ na środowisko lub etyczna produkcja.

Polscy konsumenci uważają, że żywność ekologiczna budzi większe zaufanie, jest lepszej jakości, podlega bardziej rygorystycznym kontrolom i jest produkowana w bardziej tradycyjny sposób.

ZDROWIEJ, SMACZNIEJ, LEPIEJ DLA ŚRODOWISKA

ILE WYDAJEMY I KTÓRE PRODUKTY EKOLOGICZNE KUPUJEMY NAJCZĘŚCIEJ?

W zależności od źródła danych, roczne wydatki na żywność ekologiczną w Polsce wynoszą **8-45 euro per capita**. Są one jednymi z najniższych w porównaniu do innych krajów UE. W Polsce najczęściej kupowanymi produktami eko są owoce i warzywa (oraz ich przetwory), jaja, pieczywo i produkty zbożowe. Rzadziej kupowane są oleje i przyprawy. Najrzadziej ryby, mięsa i przetwory mięsne.

54% konsumentów w Polsce kojarzy znak rolnictwa ekologicznego (logo „Eurolisć”) z produktami ekologicznymi.

Na prawidłowe oznakowanie żywności ekologicznej składają się symbol zielonego liścia oraz informacje podane pod nim:

AB-CDE-999

Pochodzenie surowców

AB – to kod państwa, w którym wyprodukowano surowce lub produkty ekologiczne (miejsce pochodzenia).

CDE – trzy pierwsze litery przymiotnika, którym określa się produkcję ekologiczną w danym kraju. Może to być „EKO” (od ekologiczne), „BIO” (od biologiczne) lub „ORG” (od organiczne). Skrót odnosi się do metod produkcji.

999 – kod organu kontrolnego lub jednostki certyfikującej.

W 2021 r. wartość rynku żywności ekologicznej w Polsce szacowana była na 1,36 mld zł (udział w rynku żywności 0,5%) – z prognozą wzrostu do 1,5 mld zł w 2023 r. Najaktualniejsze dane wskazują, że jego wartość wynosi 2,14 mld zł. Utrzymuje się tendencja wzrostowa.

Na podstawie raportu Koalicji BIO we współpracy z NielsenIQ 2024 oraz raportu „Marketing, promocja oraz analiza rynku: badania w zakresie analizy wartości rynku produktów ekologicznych w Polsce z podziałem na wartość poszczególnych sektorów produkcji oraz wskazanie produktów o najwyższym potencjale rozwoju (prof. Sylwia Żakowska-Biemans, SGGW 2025)

W 2024 r. w Polsce było (dane GIHARS):

24 793 certyfikowanych producentów ekologicznych, w tym 23 155 ekologicznych gospodarstw rolnych. Pozostałe to podmioty zajmujące się przetwórstwem (1227) i sprzedażą.

Powierzchnia użytków rolnych pod produkcją ekologiczną wynosi 691 471,1 ha (4,4% wszystkich użytków rolnych w Polsce).

W Polsce działa około 700 sklepów specjalizujących się w sprzedaży żywności ekologicznej.

Dostęp do informacji na temat rynku żywności ekologicznej w Polsce jest utrudniony ze względu na brak spójnego systemu gromadzenia danych o produkcji, dystrybucji i spożyciu produktów ekologicznych.

Proces gromadzenia danych nie jest ujednolicony i często niemożliwe jest ich porównywanie.

W POLSCE GŁÓWNYMI BARIERAMI W ZAKUPIE ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ SĄ ZBYT WYSOKA CENA I OGRANICZONA DOSTĘPNOŚĆ.

WPROWADZENIE ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ DO POLSKICH SZKÓŁ
I PRZEDSZKOLI TO REALNA, OPŁACALNA I POŻĄDANA SPOŁECZNIE ZMIANA.

JEST TO ZMIANA PILNIE POTRZEBNA I MOŻLIWA DO WDROŻENIA.
WYMAGA JEDNAK SYSTEMOWEGO WSPARCIA I WOLI POLITYCZNEJ.

WŁĄCZENIE ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ DO ŻYWIENIA ZBIOROWEGO
MOŻE BYĆ KOŁEM ZAMACHOWYM
DLA ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE,
WSPIERAJĄC PRODUCENTÓW KTÓRZY STOSUJĄ PRAKTYKI
KORZYSTNE DLA CAŁEJ PLANETY.

Argumenty są jednoznaczne:

Zdrowie dzieci i młodzieży: Znacznie mniejsze ryzyko narażenia na pozostałości pestycydów i wyższa zawartość cennych składników odżywczych, takich jak antyoksydanty. Lepsza wartość odżywcza i ochrona przed szkodliwymi substancjami.

Środowisko: Wsparcie dla rolnictwa, które dba o planetę. Promowanie metod produkcji rolnej, które sprzyjają bioróżnorodności, ochronie gleb i wód, a także dobrostanowi zwierząt.

Wsparcie dla polskiego rolnictwa: Stworzenie stabilnego rynku zbytu dla lokalnych, ekologicznych gospodarstw i przetwórców żywności ekologicznej, co stymuluje ich rozwój i podnosi dochody.

Gospodarka: Impuls rozwojowy dla lokalnych producentów żywności, zwłaszcza mniejszych gospodarstw rolnych.

Edukacja: Kształtowanie zdrowych nawyków żywieniowych i świadomości ekologicznej u najmłodszych pokoleń.

Dysponujemy wiedzą, sprawdzonymi wzorcami z Europy i pozytywnymi przykładami z Polski. Bariery, głównie organizacyjne i prawne, są możliwe do przezwyciężenia przy odrobinie woli politycznej i systemowym podejściu.

Zmiana zaczyna się od świadomej decyzji. Czas, by zdrowie najmłodszego pokolenia w Polsce stało się priorytetem polityki krajowej.

DZIECI I MŁODZIEŻ CZEKAJĄ NA DECYZJE I DZIAŁANIE!

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny (1.07.2024 r.) w roku szkolnym 2023/2024 funkcjonowało w Polsce:

- 22,5 tys. placówek wychowania przedszkolnego, do których uczęszczało 1512 tys. dzieci,
- 14 tys. szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży, z tego 5,9 tys. w miastach i 8,1 tys. na wsi. W szkołach na terenie miast uczyło się 1,9 mln uczniów, a na wsi 1,1 mln.
- 6,9 tys. szkół ponadpodstawowych dla młodzieży (łącznie ze szkołami specjalnymi), do których uczęszczało łącznie 1818,9 tys. uczniów (w poprzednim roku szkolnym 1671,2 tys.).

Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży prowadzone przez organy należące do sektora publicznego stanowiły 88,7% wszystkich placówek (w miastach – 81,1%, na wsi – 94,2%). Natomiast jednostki należące do sektora niepublicznego prowadziły 11,3% szkół (łącznie ze specjalnymi), w których kształciło się odpowiednio 94,1% i 4,9% uczniów.

Najliczniejszą grupę (84%) stanowiły szkoły prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego (w miastach – 78%, a na wsi – 88,5%).

Dla większości szkół ponadpodstawowych organem prowadzącym były jednostki samorządu terytorialnego – 73,8%.

STOŁÓWKI ZNAJDUJĄ SIĘ W ZALEDWIE 66% SZKÓŁ.

SAMORZĄDY ZAINTERESOWANE WPROWADZANIEM ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ DO SWOICH PLACÓWEK OŚWIATOWYCH NIE MUSZĄ CZEKAĆ NA ZMIANY PRZEPISÓW KRAJOWYCH (choć te też są potrzebne).

JUŻ TERAZ MOGĄ PODJĄĆ DZIAŁANIA W TYM ZAKRESIE!

Zainteresowane władze samorządowe prosimy o kontakt w tej sprawie z Koalicją Żywa Ziemia:

kontakt@koalicjazywaziemia.pl

Więcej szczegółowych informacji znajduje się w przygotowanym przez Koalicję Żywa Ziemia raporcie:

"WPROWADZANIE ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ DO POLSKICH SZKÓŁ I PRZEDSZKOLI".

koalicja żywa ziemia

2026

koalicjazywaziemia.pl